

POLGÁRI JOG

Feltűnő felsőbbirósági döntések a csődjogi megtámadás bírói gyakorlatában s a bizományi jogviszony.

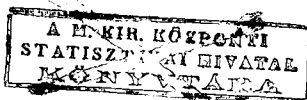
Irta: *Dr. Weissberger Imre.*

A Magyar Hitelezői Védegylet ügyésze.

I.

A csődjog jelentőségét még ma sem lehet lebecsülni, annak ellenére, hogy a kényszeregyesség, mint csődelhárító intézmény, nemkülönben a jogrendszerünkbe ugyancsak beillesztett önkéntes- és kényszerlikvidáció kétségtelenül lényegesen hozzájárultak a csődügyek apasztásához. De mentől sivárabbak a gazdasági élet tünetei, mentől nagyobb az elszegényedés és mentől inkább kevesbednek, elsorvadnak az ipari- és kereskedelmi üzemek prosperitásának esélyei, s mentől tovább várat magára a parancsoló szükséggé vált kényszeregyességi novella, annyival inkább csökkennek a kilátások arra, hogy a szanálást célzó gazdasági jellegű intézmények valóban és teljes mértékben megállják helyüket és a gazdasági élet számára a kívánt eredményeket érlelik meg. Ellenkezőleg, egyenes arányban a gazdasági leromlással: a reformra szoruló, mert régen túlhaladott kényszeregyesség és likvidáció is nem ritkán inkább előőrsévé és előkészítő tanfolyamává vált az oly sokszor elkerülhetetlenné váló csődnek, semmint annak a célnak, mely a kényszeregyesség és az ezzel kapcsolatos intézmények zászlajára van írva, t. i. az igazi szanálásnak; az üzemekben rejlő személyi és tárgyi értékek konzerválásának és termékeny kihasználásának. A tőke, amely a kereskedelmi és ipari üzletvitelnek éltető eleme és életfeltétele, mindinkább eltűnően, magától értetődő gazdasági következmény gyanánt jelentkezik a szanáló intézmények gazdasági jelentőségének megcsökkenése. A csőd pedig megint kezdő megközelíteni békebeli zaporaságát és mint jogintézmény úgy *számbelileg*, mint a benne felőlelt értékek folytán olyan pozíciót foglal el, amelynek problémáival ismét komolyan számolni és foglalkozni kell.

Persze van a kérdésnek egy másik vonatkozása és folyamánya is. T. i. az, hogy a csődnyitás alaki és jogi feltételeinek fenforgását számbelileg nem követik nyomon a tényleges csődnyitások, nem pedig azért, mert éppen a csődvagyon létezése tekintetében szükséges elővizsgálat a csőd megnyithatásának gazdasági oldalát helyezi előtérbe, vagyis azt, hogy érdemes-e még a felosztási lehetőségek szempontjából csődöt nyitni. Itt azután belejátszik a vagyonsorvadás, melynek folytán a csődnyitások száma messze elmarad a csődnyitásra jogilag egyébként teljesen érett ügyek száma mögött. (Lásd a vagyontalansági eskük elszaporodását.)

A csődnyitások száma tekintetében korlátozó befolyást gyakorol ama körülmény, hogy a csődöt megelőző azon kényszeregyességek vagy likvidációk, amelyek nem hozták meg az adós számára az igazi kibontakozást, helyesebben a szanálást, az aktívák lassú és végleges leromlásának a processzusát mutatják vagy pedig a gazdasági alapnak a csődnyitás elől való teljes elvonása éppen a likvidációs vagyonsorvadás révén következik be. Innen van pl. az, hogy jöllerhet évtizedek óta talán a lefolyt 1931-es esztendő volt a magyar kereskedelem szempontjából a legválságosabb s a csődreható tényezők elszaporodása szempontjából a legintenzívebb, mégis ebben az évben az ország egész területén felmerült mintegy 3205 nyilvánosságra jutott inzulvenciális ügyből az OHE utolsó évi jelentése szerint csak 363 csődnyitott meg összesen. Ez ca. 11% -át jelenti az összes fizetésképtelenségi ügyeknek. Ellenben az 1930. esztendő adatai az összes involvenciális ügyeknek számát approximative 2649-ben tüntetik fel, melyekből viszont aránylag is jóval több és pedig 476 eset végződött csődnyitással és így a százalékos arány ez évben elég jelentős számot mutat, t. i. ca 11% -ot. Ha ezt összehasonlítjuk az 1913-i utolsó békeévvvel, mely a megelőző évben kitört balkánháború és egyéb okok folytán ugyancsak kritikus esztendő volt, úgy e békeévben egy csupán csak tájékoztató és kombinatív jelleggel bíró számítás alapján az összes inzulvenciáknak 27% -át írhatjuk a megnyitott csődök számlájára, nem véve figyelembe az egyéb formában, de letálasan végződő fizetésképtelenségeket.

Ezek a számok elég érthetően beszélnek. Az 1931. év válságossága és a csődök száma közötti látszólagos disparitás magyarázatául azonban ismét fel kell említeni, hogy a nagy gazdasági romlásnak 1931-ben való bekövetkezése dacára a csődök aránylag csekélyebb hányada részben a csődnyitáshoz szükséges szabad vagyon folyton növekvő hiányára, részben pedig a hitelezők ellenállásának további megtörésére vezethető vissza, mert a válság terje-

dése a hitelezőket a csődök elkerülése végett minden békés megoldás számára hajlandóbbakká tette.

Mindkét esztendőre vonatkozólag azonban mégis megdöbbentően nagyszámú csődnyitási esetet látunk, ami bizonyítéka annak a fentebb körvonalazott megállapításnak, hogy a kényszeregyesség a rendkívüli gazdasági viszonyok folytán csődelhárító hivatását nem tudta a kívánt mértékben teljesíteni.

Ezekkel a számokkal voltaképen csak azt kívánom demonstrálni, hogy a csőd sem jogilag, sem gazdaságilag nem vált holt intézménnyé és így érdemes azokkal a gazdasági és jogi feladatokkal foglalkozni, amelyek a csődeljárás folyamán merünek fel és amelyek sokszor bizony a gazdasági köröknek nyugalalmát erősen felkavarják. Főleg a megtámadási perekre gondolok, amelyeknek vehemenciáját csak fokozza a tömeggondnokokra rendszerint meredő csődvagyonybeli vérszegénység. A tömeggondnokok tehát a hitelezői egyenlőség helyreállításának zászlaja alatt minden energiájukat csődvagyon teremtésére fordítják, ami gazdaságilag és a forgalom szempontjából azt jelenti, hogy a tömeggondnoki támadó akciók sikere esetén az amúgy is megviselt hitelezők rég elköltött tőkéket kénytelenek abba a tömegbe visszaszolgáltatni, amely tömeg — mi türés-tagadás — végeredményében mégsem a hitelezők számára juttat, egészen csekély kivételtől eltekintve gazdasági értékeket.

Ezért sikerült a támadó pereknek olyan népszerűtlenségre szert tenniük. Köztudomású különben csődtörvényünknek és a csődeljárási gyakorlatnak az az eléggé nem kárhoztatható hibája, amelynek következtében a csődválasztmányoknak működése jóformán egész formaszerűvé válik. A csődválasztmány gyakran egy a tömeggondnok támogatására szolgáló és jegyzőkönyvi aláírásokat szállító kollegiális testületté válik és a határozatok nem mindig, sőt csak ritkán a választmányi tagok együttes jelenlétében lefolytatott szóbeli és kontradiktórius tárgyalások eredményei.

Minden bizonnyal úgy áll a dolog, hogy a csődválasztmányok stereotip tevékenysége szoros összefüggésben van a csődben megtestesített reménytelenség és rezignáció gondolatával is. Máskülönben pedig érdemes volna statisztikát készíteni arról, hogy a megtámadási perek közül hány végződött sikerrel és hány végződött az utolsó fórumok elutasító döntésével, nyomában a meglevő aktívákat felemészítő és vagyonfelosztást kizáró költségeknek a tömegre való céltalan reánehazedésével. Arról is érdemes volna statisztikát készíteni, hogy ilyen megtámadási perekből kifolyólag behozatott-e komoly érték a csődvagyonba? És megérné a fáradságot az olyan statisztikai összeállítás is, amely annak

a megállapítását célozná, hogy a csödvagyon állása szerint a választmány hozzájárulásával, vagy a csödbíróságok felhatalmazásával megindított támadó perek legtökéletesebb eredményessége esetén is juthatott-e egyáltalán a másodosztályú hitelezők számára valamelyes kielégítés és így volt-e ezen támadó perek megindításának a kvótális hitelezők szempontjából gazdasági célja? Sajátságos rendszere a tételes csödtörvények legtöbbszörének, hogy gyakran valamely nyilvánvalóan improduktív tevékenység mégis teljesen jogszerű alapokon állhat, holott éppen ebben az eljárásban a célszerűségnek teljesen fedni kellene a jogszerűséget. Persze az alaki jog, mindnyájan tudjuk, nem egyszer anyagi jogtalanságot takar.

Szándékosan bocsátottam előre a most vázalt, egyébként közismert gazdasági és jogi szempontokat, mert ezek a csödben annyira elharapózott támadó perek gazdasági és jogi megítélésében komoly szerepet kell, hogy játsszanak és igénytelen nézetem szerint alkalmasak is arra, hogy e perekben az ítélkezést befolyásolják. Ehhez még előjáróban csak azt kívánom hozzáfűzni, hogy ma, amikor Magyarország szellemi és gazdasági életének minden irányítója legjava erőt veti latba azért, hogy végre kialakuljon a gazdasági rendnek valamely konszolidált állapota és hogy minden meglévő vagyon a nemzeti célok szolgálatába állíttassék, akkor a jogi és gazdasági életnek semmiféle mégoly elhatárolt területét nem lehet annyira lekicsinyelni, hogy az ott kínálkozó vagyoni értékek megmentése vagy konzerválása érdekében nem volna érdemes belenyulni és érte bármilyen fáradságos munkát lefolytatni. Minthogy pedig nincs remény arra, hogy a közeljövőben a csödtörvény megfelelő reformjával találkozni fogunk, nem lehet hálátlan és terméketlen feladatnak ítélni, ha a reformra különben oly igen megérett csőd berkeiben is tallózunk és próbálunk onnét komoly visszasságokat kiirtani.

II.

A bizományi ügyletek a kereskedelmi forgalomnak jelentékeny részét teszik ki, sőt a mai hitelmeгszorítások következményeképen az ilyenfajta eladási ügyletek az eladási áruüzlet körében mindinkább terjednek. Szó sincs róla, hogy e processzus mindíg az üzleti élet egészséges fejlődésének a vonalát mutatná, mert ellenkezőleg áll a dolog. A bizományi jogviszony kikötésének a fix áruhitel meгproppanása folytán számos esetben csupáncsak az a rendeltetése, hogy a hitelező számára a bizományi áru ellenértékét a tulajdonost megillető büntetőjog? oltalommal biztosítsa. Az ilyen

háttérrel kötött ügyletek azonban rendszerint álbizományi ügyletek; távol is állok attól, hogy ezeket védelmembe vegyem, vagy akár a bírói jogsegélynek fokozott mértékét lássam indokoltnak az ilyen ügyletek számára. De tény az, hogy a bizományi forma az áruhitel szerzésének nem mindig kifogástalan, de annál gyakoribb eszközévé vált. Már más helyütt kifejtettem a német áruhitelforgalomnak a minden árunemre, tehát a nyersanyag és félgyártmányra is kiterjedő tulajdonjog fentartásában megnyilvánuló önvédelmi harcát úgy az adósok, mint főképen a bankok és pénzhitelezők ellen és kiemeltem az ilyen erőszakolt hitelformák erkölcsileg és anyagilag egyaránt káros voltát. De hát nekünk számolnunk kell a gyakorlati élettel és napról-napra tapasztaljuk, hogy a gyengébb bonitású elemek és természetszerűleg az inzulvencián keresztülvergődött cégek kezdetben leginkább csak bizományi hitellel tudnak boldogulni; az inzulvencia lebonyolításának folyama alatt is az árueadások és vételek többnyire bizományi formában történnek meg.

Hiteli és gazdasági életünk jövő alakulásánál pedig számolnunk kell a nélkülözhetetlen idegen hitel szempontjából a külföldi tőkék nagy óvatosságával és a bizományi forma favorizálásával.

A valódi bizományi ügylet jogászai megítélésénél egyik perdöntő szempont az, vajjon a szerződő felek minden hiteli kockázattól eltekintve szándékolták-e a bizományi jogviszony iparszerű létesítését és hogy a bizományos valóban a comittens számlájára köti-e az üzleteit, avagy pedig a bizományi szerződés csak a fokozott hitelvédelem elérésére és a fix eladási célzat elleplezésére irányul-e. Biztosra vehetjük, hogy ott, ahol a bizományi jogviszony állandó bizományi raktár felállításával alapított, még pedig olyképp, hogy a bizománybaadó az áru eladásának kockázatát maga viseli és nem terheli a bizományost raffinált jogi szerkezetek segítségével a raktár fix átvételének kötelezettségével, hanem a bizományos pozícióját a saját nevében való számlázás révén a piacon emelni kívánja és a bizományos tevékenység ellenértéke valóságos bizományi díjakban vagy ártöbbletekben vagy más szokásos szolgáltatásokban térül meg, ott komoly bizományi ügyletről van szó. Ahol ezeken az elveken lényeges vonatkozásokban rést ütnek, ahol pl. egy-egy rendelés adatik fel és effektuáltatik bizományi formában, a bizományos ilyen irányú iparszerű tevékenysége nélkül s ahol a bizományos az eladatlanul maradt áruk fix átvételére kötelezi magát, nyugodtan megállapíthatjuk az álbizományt. Tudja ezt az álbizományos és tudja ezt az álbizományba adó is, de ez a Damokles kardjának a bizományos feje felett tartásában és inzulvenciáknál vagy csődök-

nél a külön kielégítési jog érvényesítésében olyan előnyöket lát a maga részére, amelyekért érdemes kockáztatni és bő bizományi hitelt nyújtani.

Amidőn az itt következő fejtegetésekben a bizományi jogviszonyra vonatkozó csődjogi judikatura alakulását kívánom ismertetni és bírálni, természetesen a komoly és reális bizományos jogviszonyt tartom szem előtt. Vajjon egyáltalában beszélhetünk-e csődjogi vonatkozásban kialakult újabb judikaturáról, nem merném határozottan állítani. Éppen a csődbeli joggyakorlat terén óvatosaknak kell lennünk a kifejezésekben és megállapításokban, minthogy a háború kitörése után hosszú időre megszűnt hitel, továbbá a moratoriumos rendelkezések által teremtett csődjogi interregnum, majd pedig a kényszeregyesség intézménye, főleg életrehívásának első éveiben, azután pedig a konjunktúras lendület a csődök számát visszaszorította. Csak a szanalási törvényeknek 1924-ben történt életbeléptetését követő esztendőben kitört válságos évek kezdték megint lassanként felszínre hozni a csődniytásokat és így új csődjogi problémák elvi megoldásai számára eddig nem sok alkalom és tér kínálkozott. Ma már, amint fentebb vázoltam, igen tekintélyes helyet foglal el a csőd hiteli életünkben.

A bizományi és megtámadási jogot érintő kérdésekben a magy. kir. Kúriának két meglehetősen frisskeletű feltűnést keltett határozatával találkozunk. Az egyik határozat P. VII. 4232/1928. szám alatt hozott feloldó végzés. Itt a következő megállapítások foglaltatnak:

„Az alperes védekezése szerint az átengedményezett követelések az alperes által bizományba adott áruknak a közadós által hitelezett vételárára vonatkoznak és a közadós által teljesített készpénzfizetések is ilyen címen befolyt összegek voltak . . . Az engedményezett követelések tekintetében a Kt. 374. §-a értelmében a bizományos által kötött ügyletekből eredő követelések a bizományos és annak hitelezői irányában akkor is a megbízó követeléseinek tekintetnek, ha azok reá engedményezve nem lettek, ebből pedig következik, hogy ha ezek a követelések a megbízóra átengedettek, *az átengedést nem lehet megtámadni, tekintet nélkül arra, hogy a követelések átengedésekor a közadós megszűntette-e már fizetéseit* és hogy arról a megbízó alperes tudott-e.”

Majd így szól a Kúria: „Ami pedig a készpénzfizetéseket illeti, a csődtörvény 43. §-a értelmében, ha a visszakövetelhető dolgok, mint amilyenek a bizománybaadott áruk is, a csődniytás előtt eladattak a közadós által, (amint ez a jelen esetben is megtörtént) a visszakövetelésre jogosított fél csak a csődniytás *után* befolyt érték kiadását követel-

heti, amiből következik, *hogy a csődnyitás előtt befolyt érték kiadását nem követelheti, hanem arra nézve csak kötelmi alapon, mint csődhitelező léphet fel.* A jelen esetben a nem vitás tényállás szerint a megtámadott fizetések a csődnyitás előtt teljesítették, tehát *ha ezek az alperes bizományi áruinak vételára fejében folytak is be a közadóshoz, ezen kifizetések a csődtörvény 27. §-ában meghatározott feltételek fenforgása esetén megtámadhatók.*“

Még prägnansabban — de szerintem még helytelenebbül — szól a m. kir. Kúriának 1931. március 5-én kihirdetett P. VII. 8220/1929. számú ítélete a bizományi áruk vételára fejében befolyt és a megbízónak kiszolgáltattott összegek megtámadására vonatkozólag és pedig:

„A bizományi áruk a megbízó tulajdonai. Ennélfogva ezek a dolgok, ha megvannak a tömegben, a csődtörvény 42. §-a értelmében visszakövetelhetők. De az eladott áru értéke tekintetében, *ha az a csődnyitás előtt folyt be a tömegbe, (Cst. 43. §-a) a hitelezőt külön kielégítési igény nem illeti, mert a hitelezőnek az eladott bizományi áruk értékére dologi joga nincsen, ennek hiányában pedig a Cst. 42. §-a értelmében külön kielégítést nem igényelhet.*“

Az idézett két határozatból, melyeknél a reménynek csak igen halvány árnyékával, vagy inkább sehogysém lehet kiolvasni, hogy a csődönkívüli tulajdonra nem vonatkoznak, szeretnék mindjárt egy mellékkövetkeztetést levonni, amely következtetés azonban megdönthetetlen folyománya a legfelsőbb bíróság részéről mindkét határozatban kimondott elvnek. Ha ugyanis a bizományi áruért a csődnyitás előtt befolyt készpénzre a megbízónak dologi joga és külön kielégítési igénye nincsen, akkor fogalmilag ki van zárva a bizományosnak büntetőjogi felelőssége, illetőleg ki van zárva a bizományi sikkasztás olyankor, amikor a bizományos a bizományi árukért befolyt ellenértéket zsebrevágja vagy saját céljaira fordítja és eszerint bizományi sikkasztás csak akkor forogna fenn, ha a bizományos a bizományba vett árukat természetben eldugja. Mihelyt eladja vagy elkótyavetyéli és pénzt kap érte, akkor a pénzre vonatkozólag már büntetőjogi immunitást élvez és bottal ütheti a nyomát a megbízó az ő pénzének, amelyről eddig úgy tudta, hogy a kereskedelmi törvény értelmében az ő tulajdonát képező és az ő részére eladott bizományi áruért befolyt pénz épp úgy az övé, mint maga a bizományi áru, vagy mint az a pénz, amelyet az inkasszáns a megbízó részére beszed. A bizományi sikkasztások eddig ismert elkövetési módja, a *vételár* jogellenes felhasználásában és saját célokra fordításában állott, nem pedig az árunak in natura való elsikkasztásában. Ha a kúriai ítéletekben kifejezett jogszabály megáll, akkor jó-

részt megdőlt a bizománynak büntetjogi védelme s talán vele együtt megszűnik ez a hitelforrás is, helyesebben a reális bizományi ügylet.

De térjünk csak vissza a problémának magánjogi vonatkozásaira. Az idézett ítéletekben több irányu jogszabályt deklarál a legfelsőbb bíróság. Az egyik a csődtörvény 43-ik §-án alapszik. Sajátságos dolog, hogy a visszakövetelési igény megtagadását a bizományi áruért befolyt érték tekintetében a Kúria nem a bizományi ügylet természetéből és a bizományi áru jogi jellegéből vezeti le, hanem a csődtörvény 43-ik §-ából, amely pedig a tulajdonjog érvényesítését kizárólag csődjogi vonatkozásban tárgyalja.

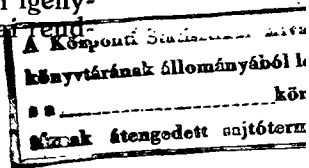
Ez a szakasz, ami valóban komoly érdeklődésre tarthat számot, ébenséggel nem tagadja meg az idegen tulajdon eladásából származó értéket mint tulajdont, holott a Kúria és pedig nem csupán a visszakövetelési jog szempontjából, éles különböztetést állít fel a bizományi áruk és azok befolyt értéke között, az előbbire nézve elismervén a tulajdont, az utóbbira nézve csődönkívül egyáltalán nem. Elvileg a Kúria ellentétbe helyezkedik a 43. §-al, amely nem új jogszabály felállításával, hanem céljának megfelelőleg úgyszólván csak administrative és technikailag kívánja bizonyos konkrét ténykörülmenyek között a tömeggondnokot védeni a megbízó visszakövetelési igényével szemben, kimondván, hogy a tömeggondnok a visszakövetelhető dolgok értékének visszaadásáért *csak* akkor felelős, ha ez az érték a csődnyitás *után* befolyt. Nem is kellene messzebbremenni a jogkérdés analizisében, mint éppen a 43. §. boncolgatásáig. Mert a Cst. is épen az érték befolyta vagy be nem folyta között felállított distinctióval, a tulajdonjog elismerése szempontjából az általános jogelveknek megfelelőleg azonosnak tekinti a harmadik személy tulajdonát képező dologgal az ezen dologért a tulajdonos javára befolyt értéket. Ha tehát kétség lehetett volna abban az irányban, hogy a megbízó tulajdonát képező bizományi áruk ellenértéke is a megbízó tulajdonát képezi-e, s erre fennáll-e a külön kielégítési jog, akkor éppen a Cst. 43. §-ának elvi tartalma folytán, kapcsolatosan a Kúriának azzal az állásfoglalásával, amely a bizományi áruk értékére vonatkozó visszakövetelési jog kérdését a Cst. 43-ik §-a alá subsumálja, ezt a kétséget maga a Kúria oszlatja el.

Ha ennek ellenére a 43. §-nak és az itt tárgyalt P. VII. 4232/1929. sz. kúriai ítéleteknek konkluziója az érték visszakövetelése tekintetében mégis azonos, mert a Kúria is a vonatkozó ítéletben elutasító álláspontra helyezkedett, ennek az a magyarázata, hogy más a visszakövetelési csődbeli igény és ennek érvényesíthetősége és más a tulajdon-

jognak mint dologi jognak fenállása. Ennek a különbségnek illusztrálására szolgálhatnak pl. egyes nyugateurópai jogok (angol és francia jog), amelyek kereskedelmi üzemekben csődönkívül elismerik a bizományt vagy a tulajdonjogfenntartást, csődben azonban kifejezetten és külön rendelkezésekkel tagadják meg a tulajdonjog elismerését, illetőleg hatályosságát. A mi csődtörvényünk 43. §-a pedig egyedül a visszakövetelési igény tekintetében foglal magában rendelkezést s e szerint a visszakövetelő fél, tehát a jelen esetben a megbízó, a tömegtől csak a csődnyitás után befolyt értéket követelheti vissza, ha pedig ez még be nem folyt, az erre vonatkozó követelés átengedését igényelheti. Ebből a szövegből világosan látszik, hogy a csődtörvény disztíngvál és kifejezetten az *egyébként visszakövetelhető dolgok* ellenértékének csődbeli kiszolgáltatását tagadja meg, de ezt is csak bizonyos esetekben.

Amíg tehát egyrészt a csődtörvény 42. és 43. §-aitól teljesen távol áll az általános jogi elvek szerint egyébként fenálló dologi igények, illetve dologi jogoknak eltérő szabályozása, sőt par excellence a bizományi jogviszony testére szabott 43. §. a befolyt értéknek magával a bizományi áruval azonos dologjogi megítélését elvileg is elismeri, addig ugyanezek a csődjogi rendelkezések csupáncsak a visszakövetelési igény érvényesíthetőségét kötik bizonyos feltételhez és ebben a tekintetben quasi valamely interdiktumot állítanak fel, korlátozván a visszakövetelési igényt arra az esetre, ha az ellenérték *valóban befolyt a csődtömegbe*. Ennek a korlátozásnak első pillanatban is szembeötlő ratiója az, hogy a tömeggondnok a visszakövetelési igényekkel szemben csak arról köteles elszámolni, amit tényleg és e címen kézhezvett és ami a tömegbe tényleg mint ilyen befolyt és ami ennél fogva egyedileg, mint az idegen tulajdonnak ellenértéke, szeparálható, megkülönböztethető és felismerhető.

A csődtörvény 43. §-át annyira kizárólag a visszakövetelési igény gondolata dominálja, nem pedig a tulajdonjog elvi kérdésének eldöntése és annyira csak a pénzüsszeg befolytára helyezi a súlypontot, hogy az igényt akkor is elismeri, ha a közadás még a csődnyitás előtt adta el a bizományi árut és annak ellenértékét a csődnyitás után mint ilyent a tömeggondnoknak átszolgáltatta. A 43. §. szerint is tehát minden vitán felül áll a megbízónak visszakövetelési igénye az ilyként befolyt értékre; ha ellenben a bizományos a csődnyitás előtt befolyt értéket a csőd előtt felhasználta, vagy egyéb pénzeivel összevegyítette, úgy a vagyoneértéknek különállása megszűnván, magától értetődő következmény gyanánt jelentkezik a visszakövetelési igénynek kizárása. De ez úgyszólván csak egy jogtechnikai

szabály, amit az egyediség bizonyíthatása szempontjából erőteljesen támogat a 43. §. ama szövege, melyben a csődnyitás *előtt* a bizományos által eladott áruk vételára tekintetben is elismeri nemcsak a tulajdont, hanem eo ipso a visszakövetelési igényt, ha a vételár a csődnyitás után folyt be. Az összes rendelkezések, amelyeket a 43. §. tartalmaz, mind nyilvánvalóan összefutnak az ellenértéknek mint külön tulajdonnak érintetlen hagyásával és kizárólag a visszakövetelési igény az, amelynek gyakorlása praktikus okokból korlátoztatik.

A m. kir. Kúriának textuális és grammatikai tekintetben sincsen igaza, mert messze túlmege a 43. §. által tudatosan körvonalazott határokon akkor, amikor a megbízónak a bizományi áru vételárára vonatkozó külön kielégítési jogát — a visszakövetelési igénytől függetlenül is — megtagadja és ezt éppen a Cst. 43. §-ából deriválja.

Nem foglalkoznám ekkora részletességgel a Kúria jogfelfogásával, ha csupán a visszakövetelési igény csődbeli érvényesíthetőségének feltételeiről volna szó. De a legfelsőbb bíróság a visszakövetelési igényhez fűzött következtetéseit és megállapításait a csődmegettámadási jog keretében is gyakorlati hatállyal ruházta fel, és a csődben megettámadhatónak deklarálja a megbízó részére ezen a címen befolyt és neki kiszolgáltatót összegeket (ezek nem is *fizetések*, hanem *befolyt összegek*) és ezt azzal indokolja, hogy a 43. §. a visszakövetelési igényt kizárólag a csődnyitás *után* befolyt értékre korlátozván, ebből eo ipso azt következteti, hogy az általános magánjogi vagy más törvények értelmében fenálló tulajdonjog és a tulajdonjogból folyó jogosítványok érvénye megszűnt. Am qui bene distinguít bene docet. Jelentős különbség van a visszakövetelési igény csődbeli érvényesítése és a dologi jognak, illetőleg a tulajdonnak mint ilyenek és a belőle folyó jogosítványoknak anyagi jogi fenállása között. Helytelen tehát a kúriai határozatokban kifejezésre jutó azon elv, hogy a visszakövetelési igénynek a csődben való megszorítása egyúttal a bizománybaadott áruk értékére egyébként magánjogilag fennálló külön kielégítési igény megtagadását is jelenti. Nem is tétélezhető fel a törvényhozásról az, hogy a tulajdonjognak másutt szabályozott elvét a megettámadási jog keretében akarta volna hatályon kívül helyezni. A Cst. 43. §-át kiterjesztőleg értelmezni nem lehet és nem szabad.

Vajjon van-e elvi és jogtalmalmi különbség a vételárra vonatkozó tulajdonjog tekintetében aszerint, hogy ez a vételár a csőd előtt folyt be, vagy csődnyitás után? A 43. §. még az előbbinek nem is tulajdonít jelentőséget, csak az utóbbinak, mert a vételárnak a csődnyitás után való befoly-

tát teszi meg ultima differenciának. Szerintem itt a csőd-törvény nem is időbeli különböztetést óhajtott tenni, csak csődjogi óvintézkedést és nem lehet kételkedni abban, hogy a közzadás által a csődniytás előtt eladott bizományi árunak vagy közjegyzőnél vagy bankban még a csőd előtt elhelyezett, de a tömeggondnok kezéhez természetesen csak csődniytás után kiszolgáltatott pénzösszegre vonatkozólag a visszakövetelési igény a csődben megáll. Akármint áll is azonban a dolog, a megkülönböztetés, mint látjuk, csak a visszakövetelési igény hatályossága szempontjából bir jelentőséggel.

Valamely merőben gyakorlati célokat követő rendszabályból jogfosztást statuálni, valóban veszélyes kísérlet. Hogy tisztára a praktikabilitás, a vételár egyediségének megállapíthatósága és a tulajdon bizonyítását veszélyeztető mozzanatok kiküszöbölése volt a Cst. 43. §-ában foglalt rendelkezésnek a célja, nem pedig a tulajdonjog gyengítése vagy megszüntetése más vonatkozásokban az egy nagyon egyszerű szembeállításból kitűnik, mert ime lehet-e a jog tartalma és ezen tartalom joghatásai szempontjából különbség abban, hogy valamely dolognak az alkatrezésre előbb vagy később adatik-e vissza a tulajdonosnak, vagy hogy az eladott dolognak eladásából származó ellenérték előbb vagy később folyik-e be a vagyon birlalójának vagyontömegébe? Ha ennél az egyszerű világitásnál szemléljük a jogdogmatikai kérdést, akkor szerintem kristálytisztán látszik meg az a tévedés, amely a m. kir. Kúriának nagyérdemű csődtanácsát többbizben is téves és a hitel szempontjából veszedelmes állásfoglalásra birta.

Ennél a pontnál kezdenek már összefutni a kritizált ítéletben foglalt jogi megállapítások dologjogi és csődjogi joghatásai. Az első, az alaptévedés, amely főként egy superquóta üggyel kapcsolatos P. VII. 8220/1929. számú ítéletben domborodott ki a legélesebben, abban nyilvánult meg, hogy a m. kir. Kúria a Cst. 43-ik §-a alapján ugyan, *de csődönkívüli joghatállyal* kimondotta, hogy a bizományba adót a bizományos kezéhez befolyt értékre nézve külön kielégítési jog nem illeti. Ez annyit jelent, hogy példának okáért kényszeregyességben a megbízó a netán elkülönítve meglévő vételár dacára csak quotális kielégítésben részesülhet. A kényszeregyességi adósok egyike-másika bizonyára köszönettel fogja felhasználni az ítéletben rejlő becses útmutatást, mert a bizományi szerződés szerint pl. havonként elszámolandó, bankba elhelyezett vételári összegeket közvetlenül a kényszeregyesség megindítása előtt majd felveszi és a bizománybaadót ilymódon külön kielégítési jogától minden rizikó nélkül megfosztja, mivelhogy mint említettem, a

bünvádi üldözés joga alól a gyékény ugyancsak kirántatott a két kúriai ítélet révén.

Kérdés, vajjon a szeme előtt lebegett-e a magas Kúriának a határozataiból folyó minden jogi és gazdasági következmény? A kúriai ítélkezésnek mintegy csalhatatlanságába vetett hitet véleményem szerint érzékenyen érintik az olyan határozatok, amelyek hézagos megfontolások alapján keletkeznek.

Mert nézzük csak a bizományi áruk jogászai minősítését. Már kifejtettem, hogy épen a Cst. 43-ik §-a, mintha speciálisan a bizományi jogviszonyt tartotta volna szem előtt, mert nemcsak a befolyt értékről beszél, hanem az áruknak, illetve a dolgoknak a künnlevő követelésekben inkorporált értékéről. Nemcsak a most tárgyalt felsőbbirósági határozatok, de a különböző jogi kommentárok is a bizományi jogviszony szemszögéből magyarázzák és boncolgatják a Cst. 43-ik §-át. Legjobban szemléltethetjük a bizományi tulajdonjog Janus arcát, ha visszajáról nézzük meg a dolgot, illetőleg ha a vételi bizomány szemszögéből vizsgálódunk. Ha a gabonabizományos pl. a bizományba adó által rendelkezésére bocsátott pénzből gabonát vásárol, bár harmadik személlyel szemben a saját nevében kötötte le az üzletet, vajjon ki kételkednék abban, hogy a vásárolt gabona, mely pénzből lett áruvá, tehát állagában átváltozott, mégis a megbízó tulajdona és hogy a megvásárolt gabonát érhető veszély eszerint csakis a megbízót terhelheti? Rendelkezésünkre is áll a Kúriának egy 1926. évből származó 8245. sz. ítélete, amely megállapítja, hogy a vételi bizomány esetén a megbízó pénzen vásárolt áru tulajdonjoga a képviselő útján való tulajdonszerzés általános feltételei szerint legott a megbízóra száll. Az eladási bizománynál pedig a Kúria pl. 1210/883. sz. ítéletében mondotta ki, hogy az áruk a megbízó tulajdonát képezik mindaddig, míg azok a harmadiknak át nem adtak és a bizományos, ha az utánuk befolyt vételárat eltulajdonítja, sikkasztást követ el. A KT. 379. §-a csőd esetében is hatályos zálogjogot, illetve elsőbbséget biztosít a bizományosnak a bizományi ügyletből eredő künnlevő követelésekre nézve. Már pedig a künnlevő követelések szintén átalakult *tulajdont* képviselnek.

Az ügydöntő jogszabályt azonban, amely mint speciális törvényi rendelkezés a bizománynál a külön kielégítési jogot, vagy összefoglalóbban a tulajdonjogot az eladott áru helyébe lépő érték tekintetében statuálja, a KT. 374. §-a foglalja magában. Itt állítja fel a KT. azt a különleges jogszabályt, hogy az eladott bizományi áruból származó künnlevőségek akkor is a megbízó követeléseinek — tehát a megbízó tulajdonának — tekintetnek, ha ezeket a bizományos

a megbízójának formasierően még át sem engedte. Felvetődik azonban az a kérdés, hogy lehet-e a bizományi tulajdonjog szempontjából különbséget tenni aközött, hogy a bizományi áruk vételára készpénzben folyik-e be, avagy hogy a hitelbe való eladás folytán később inkasszálja a bizományos a vételárat? A künnlevő követelés szintén nem más, mint jog a pénzhez, a pénzben való fizetéshez. A jog a készpénzhez semmivel sem involvál kevesebbet, mint a jog a künnlevőséghez. A kettő között merőben időbeli különbség van, — a künnlevőség kiegyenlítésekor ez is eltűnik, — sőt a tulajdont plastikusabban testesíti meg a készpénzben kifizetett vételár, mint a kihitelezett, tehát később fizetendő vételár.

Még a dolog vagy a jog kezelésében sincs különbség a bizományi üzletnél, mert az inkasszót is rendszerint a bizományos végzi a megbízó részére. *Világos dolog tehát, hogy a bizományi künnlevőségek tulajdonának a 374. §-ban foglalt abszolút elismerésével a törvényhozás eo ipso elismerte a bizományi áru eladásából eredő vételárra vonatkozó tulajdonjogot is.* Ha pedig a künnlevőségekre elismertetik a tulajdon és így a csődbeli megtámadhatatlanság, akkor logikai és jogi képtelenség ezen elismerés megtagadása a bizományi áru vételárára vonatkozólag, mely tárgyilag amúgy sem egyéb, mint a künnlevőség együttes jogi és materiális tartalma.

Valóban csodálatos, hogy pl. a 4232/1928. számú kúriai ítéletben nemcsak hogy nem mosódik el a bizományi künnlevőség és bizományi áru vételára közötti különbség, hanem a csődjogi megtámadás szempontjából egyenesen elvi határozottsággal különbséget tesz az ítélet a két kategória között, még pedig nem is a csődjogi visszaköveteléssel kapcsolatban. Egyfelől ugyanis megtámadhatatlannak mondja ki a Kúria a künnlevőségeknek a bizományos részéről történt engedményezését, még akkor is, ha az engedményezés a bizományos fizetéseképtelensége alatt történt és erről a fizetéseképtelenségről az engedményeket átvevő megbízó tudott, azonban a Kúria ugyanebben az ítéletben akár a kihitelezett, (?) akár a comptant eladott bizományi áruért befolyt vételárat s jelesül ennek kiszolgáltatását a tulajdoni igény negációja folytán az adós vagyonából történt fizetésnek minősíti és e fizetést megtámadhatónak mondja ki.

Szerintem a megtámadhatóságot teljesen kizárja a bizományi tulajdonjog, vonatkozzék az akár magára a szállított áruira, akár annak ellenértékére, akár a bizományi künnlevőségekre. Mindez egyetlen gazdasági és jogi fogalomkörnek csupán egy-egy elágazása. Amde a legfelsőbb bíróság ítéletéből következtetve, csupán az a fontos, hogy a Cst. 43. §-a csak a csődnyitás *után* befolyt vételárra ismeri

el a külön kielégítési igényt, tehát ebből folyólag a csődnyitás előtt befolyt vételárra vonatkozólag a dologi jogvédelem már fenn nem áll. A Kúria szerint tehát a Cst. 43. §-a nemcsak az általános elvekből folyó tulajdonjogot, hanem a K. T.-ben lefektetett bizományi tulajdont is lerontja, a külön kielégítési igényt megszünteti, s a tulajdon ellenértéke gyanánt a törvénynél vagy szerződésnél fogva a tulajdonos javára befolyó fizetéseket csődjogilag megtámadható teljesítésnek deklarálja, mert a bizományi áru eladása folytán a vételár kiszolgáltatása csupáncsak kötelmi alapon terhel a bizományost. Mindez a Cst. egészen ártatlan 43. §-a miatt, illetve a „csak” szó miatt; semmiféle más jogforrásra a Kúria nem hivatkozik. Pedig a „csak” szó világosan csupán a visszakövetelést, de nem a tulajdont korlátozza. Elég bőven fejtettem ki a kúriai álláspontnak tarthatatlanságát és a bizományi ügyletek megrendítésére szolgáló voltát. De ha a Kúria következetes akar magához lenni, akkor ugyanígy a bizományi künnlevőségek cessióit is, melyek a bizományi áruval tárgyilag épp oly kevésbé azonosak, mint a befolyt vételár, a Cst. 43. §-ával kapcsolatosan elfoglalt álláspontjából kifolyólag megtámadhatóknak kellene kinyilvánítani és épp úgy a tulajdonjog fentartásával eladott áruknek a csődnyitás előtt befolyt és az eladónak kiszolgáltatott vételárát is. Ha pedig ad absurdum kívánnám vinni a téves jogelv folyományait, úgy a haszonkölcsönbe, vagy bérbeadott tárgyak jogtalan eladásából befolyt ellenértékre vonatkozó tulajdonjogi igényt, helyesebben megtámadhatatlanságot sem lehetne elismerni, ha ez a bérlő vagy haszonkölcsönző csődjébe a csődnyitás után be nem folyt ugyan, de a tulajdonosnak a csőd előtt mégis sikerült megkapnia az ellenértéket.

Egyik vidéki törvényszék, nyilván a szóbanforgó két kúriai ítélet hatása alatt egy csődmegtámadási perben máris oly ítéleti kijelentést tett, amely arra enged következtetni, hogy a kúriai ítélet — principiis obsta — nem fog nyomtalanul elmúlni a csődjogi judikaturában. Az említett törvényszék a következőket mondja ítéletében: „Mellőzte a bíróság annak megállapítását, hogy a felmutatott szerződés alapján az alperes és a vb. felperesi cég között bizományi ügylet, vagy megbízási jogviszony állott-e fenn, mert a fentebb kifejtettek alapján akár egyik, akár másik jogviszony állott fenn, az jelen per kimenetelére döntő befolyással nem bír. Ügyszintén mellőzte a bíróság az alperes által felhozott azon körülmény igazolását, hogy a megtámadott és a teljesített fizetések mind az alperes nevében számlázott árukra és az alperes részére eszközöltettek, mert a fentebb kifejtettek szerint a per érdemi elbírálására ezen körülmény döntő befolyással nem bír.”

A kúriai hatás abból látszik, hogy a bíróságnak a megtámadási per elbírálása szempontjából elsősorban azt kellett volna megvizsgálni, vajjon bizomány forog-e fenn, illetve megbizási szerződés? Ehelyett a bíróság más oldalról nyult a dologhoz, megkerülte a jogkérdést, vagy talán nem is kerülte meg, hanem indirekte a két felsőbbíróági ítéletben megnyilvánult jogi álláspontra helyezkedett, de óvatosan az előtte fekvő pert a fizetésmegszüntetés és az arról való tudomás, tehát másodlagos bázis alapján döntötte el. Nem szeretném, ha ezen ítéletek iskolát csinálnának. Ebből gazdasági disszonanciák keletkezhetnének és a megtámadási perek olyan kiszélesítése, amely közgazdasági szempontból sem kívánatos.

Érdekes dolog, hogy mindakét idézett kúriai ítélet az alsóbíróági ítéletek megváltoztatásával, illetve feloldásával mondotta ki azokat a jogelveket, amelyeknek a joggyakorlat által való szentesítése esetén nemcsak a hiteli, hanem általában az áruforgalom biztonsága is csorbát szenvedne. Ki fog ilyen körülmények között bizományi árut adni vagy harmadik személy kezére raktárt, fiókot bizni és kinek lesz bátorsága tulajdonjog fentartással eladni ebben a mai kényszerűségű időben? A budapesti kir. Ítéletábrla csödtanácsa a Kúria által 4232/1928. szám a. megváltoztatott ítéletben a jelen cikk álláspontjával teljesen egyezően döntött: „A tömeggondnok nem támadja meg, sőt elismeri, hogy azokra a bizományi árukra, amiknek a vételárát alperes a csödnnyitás előtt felvette, az alperesnek külön kielégítési joga volt. Ezt egyébként a K. T. 374. §-a külön is biztosítja az alperes mint megbízó javára.”

A táblai álláspontnak ilyen exponált kifejtése mellett méltán kelt csodálkozást a Kúriának okfejtése és döntése, amely helytelenül interpretálja a Cst. 43. §-át, tévesen tagadja meg a külön kielégítési igényt a bizományi áru befolyt vételárára nézve, amely a tulajdonjog szempontjából érthetetlenül különbséget tesz a bizományi künnlevőségek és a bizományi árukért befolyt készpénz között és amely betűszerinti értelem és törvénytárgyarázat ellenére a Cst. 43. §-ában szabályozott visszakövetelési igény individuális megtagadásának a tulajdonjogot lerontó abszolút hatályt tulajdonít s így a visszakövetelési igény keretéből a megbízó kezéhez történt pénzkiszolgáltatásokat kikapcsolva ezeket a közadós saját vagyonából eszközölt fizetéseknek minősíti és mint ilyeneket a Cst. 27. §-ának fenforgása esetén megtámadhatónak mondja ki.

Ohajtandó volna, hogy a m. kir. Kúriának minél előbb alkalom adassék álláspontjának alapos revíziójára. E revízió annyival is inkább szükséges, mert a bizományi tulaj-

donnak korlátozása nemcsak magával a tulajdoni elvvel áll diametrális ellentétben és egy a kereskedelmi forgalomban elterjedt tőke és áruszerzési ügyletforma veszélyeztetését, hanem a csődmegtámadási jognak helytelen vágányokra terelését is maga után vonja. A csődjogi megtámadásnak alapelve, hogy csak olyan teljesítés támadható meg, amely által a többi hitelezők megkárosítottak. Az idegen tulajdon azonban nem tartozván a közadós csődtömegéhez, annak vagy az ezt helyettesítő értéknek a tulajdonos kezéhez való kiszolgáltatása a csődhitelezők érdekeit nem károsíthatja, tehát meg sem támadható.

A csődjog művelésének hanyatló epochájához tartozik a budapesti kir. ítélőtábla P. VIII. 5929/1927. sz. a. hozott ítélete, mely jogerőre is emelkedett. A tábla ebben az ítéletben úgylátszik nagy súlyt vetett az elvi enunciációra, mert elutasította ugyan a tömeggondnokot támadó keresetével a 27. §. feltételeinek fenn nem forgása miatt, de a megtámadott alperesnek a Cst. 38. §-ára alapított beszámítási kifogását is bírói cognitio tárgyává tette és kimondotta, hogy a beszámításnak is helye van és ezen az alapon is elutasította a tömeggondnok keresetét.

A tényállás, amely ezen ítéletnek alapjául szolgált, röviden az, hogy a tömeggondnok megtámadta azon 20.000.— koronára rugó fizetést, amelyet a közadós egyik hitelezőjének a kritikus időben teljesített. Ezzel szemben a megtámadott alperes többek között beszámítási kifogással is élt, — azon hátralékos követelése erejéig, amelyet a közadós csődjében 108.000.— korona erejéig bejelentett és amely követelésnek fenállását a tömeggondnok és a közadós elismerték. A kir. ítélőtábla helyt is adott a beszámítási kifogásnak és még csak nem is a hitelező kezéhez majdan kifizetendő, de akkor még bizonytalan csődquóta, hanem a hitelező részéről bejelentett *teljes követelés erejéig*. Ebből folyólag az alperes, ha egyéb alapon nem lett volna pernyertes, a megtámadott fizetés teljesítése alól quótális követelésének teljes összegű beszámítása címén szabadult volna. Erre eszünkbe jut, hogy nonnunquam etiam bonus dormitat Homeros. Egészen megfoghatatlan, hogy mire alapította a tábla a beszámítási lehetőséget, mely egy tollvonással az egész megtámadási jogot megbéníthatná.

A Cst. 38. §-a ugyanis akként rendelkezik, hogy *amenyiben a csődhitelező a fennálló törvények szerint beszámítással élhet*, követelését a csődtömeg ellen érvényesíteni nem tartozik. A beszámítás törvényes előfeltétele tehát az, hogy mindkét félnek legyen egymással szemben követelése, még pedig a tömeg adósának nem olyan követelése, amelyet in fraudem szerzett. Hogy az a követelés, amely a tö-

meggondnoknak megtámadási keresetéből kifolyólag a hitelező ellen megítéltetik, nem szerepelhet ellenkövetelés gyanánt, olyan tiszta dolog, mint a kétszerkettő négy. A tömeggondnok a megtámadással nem ellenkövetelést érvényesít, hanem hatálytalan fizetést követel vissza, mert a kritikus időben teljesített fizetés a többi hitelező megkárosításával vonatott el az adós vagyonából. Ennek a megtámadott követelésnek tehát teljes 100% erejéig kell a tömegbe visszafolynia és természetes dolog, hogy ennek ellenében nem számíthatja be a hitelező a csődbe bejelentett követelését, amelyre majd esetleg bizonyos hányad jut, a teljes 100% erejéig. A Cst. 39. §-a is kizárja a konkrét esetben a beszámítást.

Csődjogi gyakorlatunk még más irányban is figyelmet érdemel. Nem kívánom azonban e cikknek a kereteit kiterjeszteni és egyéb bár kisebb jelentőségű inkonveniciákra máskor fogok visszatérni, összefüggésben azokkal a módosító tényezőkkel, amelyek a mai gazdasági helyzetben a fizetésmegszüntetés fogalmát lényegesen befolyásolják.

JOGALKOTÁS.

A kamat törvényi elismerésének és szabályozásának alapjairól.

Irta: *Dr. Tunyogi Szücs Kálmán.*

A kamat keletkezése és lényege nem magyarázható meg természeti törvénnyel, sőt Aristoteles a kamatképződést egyenesen természetellenesnek tartotta. Nem vezethető le a kamat a jóerkölcs alapelveiből sem, sőt az ószövetségi erkölcs a zsidók között, a középkori kánoni erkölcs pedig általában tiltotta a kamatszédést. A kamat gazdasági szükségességét is számos elmélet kétségbevonja, de az mégis nyilvánvaló, hogy történetileg a kamat gazdasági fejlemény s a jog gazdasági tapasztalatok alapján adott a kamatnak elismerést és szabályozást. Hogy aztán a jog mely gazdasági tényekhez fűzte a kamat elismerését és a kamat mértékének szabályozását, afelől eltérnek a vélemények.

A kamat keletkezésének egyik fontos tényalapja a gazdasági egyenlőtlenség, amelynél fogva a gazdaságilag gyengébb fél hitelre szorul, az erősebb fél pedig a hitelezést a kamatfizetés feltételéhez kötheti. Ez a tény azonban még nem indokolná eléggé a kamat jogi elismerését. A jog ugyan gyakran elismer olyan tényeket, amelyek történetesen a jogon kívül támadtak, de ezek a birtokviszonyokban már előállott tények, amelyeknek fenntartásához a társadalmi béke érdeke ad jogerkölcsi alapot. Azonban